

ANDRZEJ HOLEWIŃSKI

*Instytut Ogrodnictwa
w Skierniewicach*

EDWARD MATUSZAK, ANNA PABICH

*Centrum Doradztwa i Edukacji w Rolnictwie
w Poznaniu*

POTRZEBY I MOŻLIWOŚCI DOSKONALENIA KADR DORADCZYCH W OPINII INSTYTUTÓW I OŚRODKÓW DORADZTWA ROLNICZEGO

Centrum Doradztwa i Edukacji w Rolnictwie wraz z Radą Programową ds. doskonalenia kadr doradczych ODR, jako jeden z przedmiotów działania, ma przygotowanie propozycji rozwoju doskonalenia kadr doradczych. Propozycja ta przyjmie charakter projektu Systemu doskonalenia kadr Ośrodków Doradztwa Rolniczego.

Przygotowanie takiego projektu wymaga dobrego poznania możliwości merytorycznych (tematycznych), organizacyjnych i finansowych organizatorów doskonalenia kadr, którymi głównie są jednostki naukowo-badawcze resortu rolnictwa. Jednocześnie niezbędne jest poznanie potrzeb uczestników zarówno w zakresie problematyki, preferowanych form organizacyjnych i dydaktycznych oraz zasad finansowania, systemu doskonalenia kadr doradczych.

Wyniki prowadzonych wcześniej badań na ten temat dają tylko fragmentaryczną wiedzę dotyczącą powyższych problemów. Działalność służb doradczych podlega stale przekształceniom organizacyjnym, zmieniał się będzie również zakres realizowanych zadań. Przygotowywany projekt systemu doskonalenia kadr powinien być otwarty, uwzględniający zarówno powyższe przekształcenia jak i przyszłe zmiany wynikające z przygotowywanego projektu ustawowej regulacji statusu doradztwa rolniczego. Dlatego stało się konieczne poznanie aktualnej opinii zarówno organizatorów jak i uczestników doskonalenia dotyczących ich możliwości i potrzeb w zakresie przyszłego systemowego doskonalenia kadr doradczych. CDiEwR wraz z Radą Programową podjęło się pracy badawczej mającej na celu zbiorcze opracowanie takiej opinii.

Autorzy badań przygotowali ankietę pod nazwą *Opinia obejmującą 6 pytań*, które zadano jednostkom badawczo-rozwojowym resortu rolnictwa i Ośrodkom Doradztwa Rolniczego. Ankieta uzyskała pozytywną ocenę Rady Programowej. Została wysłana do 49 ODR i 19 jednostek badawczo-rozwojowych resortu rolnictwa.

Wypełnioną ankietę otrzymano z 49 ODR i 17 jednostek badawczo-rozwojowych. Szczegółowe wyniki i wnioski dotyczące poszczególnych pytań przedstawiają się następująco:

1. Pytanie:

Jaką generalną problematyką doskonalenia zawodowego doradców zainteresowany jest Instytut, a jaką ODR?

Tematyka	wg Instytutów (17)		wg ODR (49)
	realizuje tę tematykę	stopień zainteresowania tematyką średnia liczba punktów*	
Technologie produkcji rolniczej	13	2,3	2,0
Technologie przetwórstwa	9	1,2	1,3
Ekonomika i marketing	7	0,8	2,6
Technologie + ekonomika i marketing	8	1,1	2,6
Metodyka doradztwa	3	0,2	2,1
Ekologia i ochrona środowiska	10	1,5	2,3
Wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich	8	0,9	2,6
Dostosowanie gospodarki żywnościowej do Unii Europejskiej	11	1,5	2,8

* Stopień zainteresowania oceniano w skali 0-3, 3 - największe zainteresowanie.

Dodatkowa tematyka, którą zainteresowane są ODR-y jest następująca:

- formy działalności grupowej (spółdzielczość, grupy producenckie, giełdy, rynki hurtowe),
- przepisy prawne, (ubezpieczenia, cła, ochrona roślin, prawo prasowe, rolne, budowlane),
- zarządzanie,
- organizacja i ekonomika gospodarstw domowych,
- doradztwo socjalno-bytowe,
- poprawa zdrowia i higieny rodziny wiejskiej,
- aktywne zwalczanie bezrobocia,
- optymalizacja nakładów energetycznych,
- unifikacja programów komputerowych.

ODR podały także, interesujące je tematy szczegółowe. Uszeregowano je w/g stopnia zainteresowania problemami:

Technologie produkcji rolniczej

- produkcja rolnicza (zboża, kukurydza, rzepak, okopowe),
- produkcja ogrodnicza (sadownictwo, warzywnictwo),
- produkcja zwierzęca (bydło, trzoda chlewna, mleko, żywienie),
- niskonakładowe technologie produkcji,
- budownictwo i mechanizacja, modernizacja budynków inwentarskich,
- konserwacja pasz,
- ochrona roślin.
- biotechnologie.

Technologie przetwórstwa

- przetwórstwo owocowo-warzywne,
- przetwórstwo zbóż (młynarstwo, piekarstwo, makarony)
- przetwórstwo mięsa,
- przetwórstwo ziemniaków,
- przetwórstwo mleka,
- technologie przetwórstwa domowego,
- organizacja przetwórstwa - zagadnienia prawne, wymagania produkcji ekologicznej,
- normy jakościowe surowców,
- przechowywalnictwo, suszarnictwo,
- zielarstwo.

Ekonomika i marketing

- analizy finansowe gospodarstw rolnych i inwestycji (wskaźniki efektywności),
- prowadzenie ksiąg rachunkowych,
- formy współdziałania i integracji rolników (grupy marketingowe, spółki, kooperatywy),
- planowanie, organizacja produkcji,
- badanie rynku, informacja rynkowa.

Technologia + ekonomika i marketing

- rozwiązania organizacyjne i technologiczne zwiększające dochodowość,
- opłacalność produkcji,
- prognozowanie zbytu,
- sposoby wykorzystania gruntów gorszej jakości i użytków zielonych,
- podejmowanie decyzji w oparciu o analizę rynku.

Metodyka doradztwa

- formy i metody pracy doradczej wśród dorosłych,
- doradztwo grupowe,
- rozpoznawanie potrzeb doradczych,
- programowanie działalności doradczej,
- techniki doradcze, komunikowanie się, negocjacje,
- trening umiejętności społecznych,
- metodyka szkolenia,
- marketing w doradztwie.

Ekologia i ochrona środowiska

- integrowane, ekologiczne metody produkcji, produkcja zdrowej żywności,
- przydomowe oczyszczalnie ścieków,
- wpływ rolnictwa na środowisko,
- ochrona wód,
- standaryzacja gospodarstw ekologicznych i agroturystycznych,
- racjonalne nawożenie,
- rekultywacja terenów zdegradowanych,
- kształtowanie krajobrazu wsi,
- ekologiczne źródła energii,
- odpady przemysłowe.

Wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich

- budowa programów rozwoju,
- rozwój małej przedsiębiorczości /agroturystyka/,
- alternatywne źródła dochodu,
- zespołowe formy gospodarowania,
- aktywizacja społeczno-zawodowa mieszkańców wsi,
- strategia rozwoju obszarów przygranicznych.

Dostosowanie gospodarki żywnościowej do Unii Europejskiej

- standaryzacja /wymagania jakościowe/,
- uwarunkowania ekonomiczne i prawne funkcjonowania gospodarki,
- szanse i zagrożenia /dotacje dla rolnictwa/.

Wyniki:

1. Instytuty branżowe resortu rolnictwa proponują głównie doskonalenie kadr doradczych z zakresu postępu w technologiach produkcji, a następnie ekologii i ochrony środowiska i dostosowania gospodarki żywnościowej do UE, w zakresie swojej specjalności branżowej. Około 50%

instytutów może podjąć się doskonalenia z zakresu technologii przetwórstwa, ekonomiki i marketingu, technologii w połączeniu z ekonomią i marketingiem, wielofunkcyjnego rozwoju obszarów wiejskich. Tylko trzy instytuty proponują doskonalenie metodyki doradztwa w zakresie swojej specjalności.

2. ODR-y przede wszystkim zainteresowane są doskonaleniem z zakresu dostosowania gospodarki żywnościowej do Unii Europejskiej, a następnie równorzędnie, z ekonomiki i marketingu, technologii połączonej z ekonomiką i marketingiem oraz wielofunkcyjnym rozwojem obszarów wiejskich. Najmniejszym zainteresowaniem ODR-ów cieszy się technologia przetwórstwa a na średnim poziomie oceniono potrzebę edukacji wyłącznie z technologii produkcji, metodyki doradztwa oraz ekologii i ochrony środowiska.

Dodatkowo zgłoszone przez ODR-y, szczegółowe dziedziny zainteresowań częściowo pokrywają się z problematyką zadanych pytań, z wyjątkiem oczekiwanej przez ODR pomocy w zakresie problematyki prawnej.

Wnioski:

1. ODR najbardziej zainteresowane są tematyką związaną z wielofunkcyjnym rozwojem obszarów wiejskich i dostosowaniem gospodarki żywnościowej do UE. W najmniejszym stopniu zainteresowane są doskonaleniem kadr wyłącznie z zakresu technologii produkcji, a oczekują technologii połączonej z ekonomiką i marketingiem.
2. Większość instytutów przygotowana jest na prowadzenie doskonalenia w zakresie technologii produkcji, natomiast tylko 50-60% z nich może realizować inne oczekiwania zgłaszane przez ODR.
3. Instytuty powinny w większym niż dotychczas stopniu uwzględniać w programach szkoleń postęp w technologiach produkcji wraz z jego ekonomiczną efektywnością oraz marketingiem, możliwością urynkwienia produkcji rolniczej.
4. W realizacji doskonalenia z zakresu wielofunkcyjnego rozwoju obszarów wiejskich i dostosowywania gospodarki żywnościowej do UE powinny uczestniczyć także inne instytucje i organizacje (uczelnie wyższe, FAPA i inne).

2. Pytanie:

Które formy doskonalenia doradców będą preferowane przez Instytuty i ODR-y?

Formy doskonalenia	wg Instytutów (17)	wg ODR (49)
	średnia liczba punktów*	
długie studia podyplomowe (3-4 zjazdy po 5 dni)	1,1	1,4
średnie kursy ogólnotechnologiczne (5-10 dni) kursy monotematyczne (3-5 dni)	0,9 1,8	0,9 2,2
krótkie konferencja, zjazd, sympozjum (1-3 dni) seminarium popularno-naukowe (1 dzień) seminarium specjalistyczne (2-3 dni) warsztaty tematyczne	2,2 2,0 2,3 1,5	2,3 1,7 2,9 2,5

* Odpowiedzi w skali 0-3, 0 - forma najmniej odpowiednia, 3 - forma najbardziej odpowiednia

Wyniki

1. Instytuty generalnie preferują krótkie formy doskonalenia stawiając na pierwszym miejscu 2-3 dniowe seminaria specjalistyczne, następnie 1-2 dniowe konferencje, zjazdy i sympozja, 1-dniowe seminaria popularno-naukowe oraz 3-5 dniowe kursy monotematyczne.
W najmniejszym stopniu zainteresowane są prowadzeniem długich form doskonalenia, jak studia podyplomowe i 5-10 dniowe kursy ogólnotechnologiczne.
2. ODR podobnie jak instytuty, najwyżej oceniają przydatność krótkich form doskonalenia, a mianowicie 2-3 dniowych seminariów specjalistycznych, 1-3 dniowych warsztatów tematycznych, konferencji, zjazdów i sympozjów oraz kursów monotematycznych, natomiast w małym stopniu są zainteresowane kierowaniem swoich doradców na studia podyplomowe i 5-10 dniowe kursy ogólnotechnologiczne.

Wnioski:

1. Zarówno Instytuty jak i ODR preferują krótkie formy doskonalenia w procesie uzupełniania wiedzy i umiejętności doradców.
2. Zarówno Instytuty jak i ODR przywiązują małą uwagę do doskonalenia na studiach podyplomowych, chociaż ta forma może być przydatna do spełnienia jednego z warunków uzyskania stopni specjalizacji doradców.

3. Pytanie:**Jaki jest najodpowiedniejszy okres dla doskonalenia kadr doradczych?**

Miesiąc	wg Instytutów (17)	wg ODR (49)
	średnia liczba punktów*	
styczeń	0,7	1,2
luty	1,5	2,3
marzec	2,6	2,5
kwiecień	2,0	1,9
maj	2,0	2,2
czerwiec	1,5	1,6
lipiec	0,4	0,5
sierpień	0,2	0,4
wrzesień	1,6	1,8
październik	2,3	2,2
listopad	1,6	1,9
grudzień	0,7	0,8

*odpowiedzi w skali 0-3, 0-termin najmniej odpowiedni, 3-termin najbardziej odpowiedni

Wyniki:

1. Instytuty za najlepsze okresy organizacji różnych form doskonalenia uważają miesiące marzec i październik, a następnie kwiecień i maj, natomiast najmniej korzystne lipiec i sierpień oraz styczeń i grudzień.
2. ODR uznały, że najlepszymi okresami na doskonalenie dla doradców są miesiące luty, marzec, maj i październik, a następnie kwiecień, wrzesień i listopad.

Wniosek:

Zarówno Instytuty jak i ODR zgodnie preferują organizowanie doskonalenia doradców w tych samych okresach, zarówno zimowo-wiosennym (luty, marzec, kwiecień, maj), lub jesiennym (wrzesień, październik i listopad).

4. Pytanie:**Które formy doskonalenia są najodpowiedniejsze dla doradców o różnym stażu pracy i zajmowanym stanowisku?**

Zaproponowano następujące formy:

studia podyplomowe, kursy ogólnotechnologiczne, kursy metodyczne, kursy monotematyczne, seminaria specjalistyczne, seminaria popularno-naukowe, warsztaty tematyczne, konferencje, zjazdy, sympozja naukowe.

Stanowisko pracy	Formy doskonalenia*	
	wg Instytutów	wg ODR
doradca do 1 roku pracy	kursy ogólnotechnologiczne (6) studia podyplomowe (5) kursy metodyczne (4) kursy monotematyczne (4)	kursy metodyczne (35) kursy ogólnotechnologiczne (29) warsztaty tematyczne (10) studia podyplomowe (8)
doradca terenowy gminny	kursy ogólnotechnologiczne (6) seminaria specjalistyczne (6) kursy metodyczne (5)	seminaria specjalistyczne (25) warsztaty tematyczne (20) kursy monotematyczne (18) kursy metodyczne (18)
specjalista rejonowy	kursy monotematyczne (7) seminaria specjalistyczne (7) seminaria popularno-naukowe (5) warsztaty tematyczne (5)	seminaria specjalistyczne (33) warsztaty tematyczne (18) kursy monotematyczne (17) studia podyplomowe (10)
specjalista zakładowy	seminaria specjalistyczne (8) kursy monotematyczne (6) konferencje (6)	seminaria specjalistyczne (38) warsztaty tematyczne (24) konferencje (21) kursy monotematyczne (20)
kierownik rejonu	konferencje (7) kursy ogólnotechnologiczne (6) sympozja naukowe (6)	warsztaty tematyczne (24) konferencje (23) seminaria specjalistyczne (17) kursy metodyczne (16)
kierownik działu	konferencje (7) sympozja naukowe (5) studia podyplomowe (4) kursy metodyczne (4)	konferencje (32) sympozja naukowe (20) seminaria specjalistyczne (20) warsztaty tematyczne (16)
dyrektor ODR	konferencje (10) zjazdy (8) sympozja naukowe (8)	konferencje (35) sympozja naukowe (29) zjazdy (25) seminaria popularno-naukowe (16)

* liczba powtórzeń odpowiedzi

Wyniki:

1. Instytuty dla każdego stanowiska i stażu pracy proponują kilka form doskonalenia. Generalnie preferowane są dłuższe formy dla doradców o krótkim stażu pracy, a szczególnie podejmujących pracę w doradztwie, natomiast krótsze formy dla stanowisk kierowniczych.
2. ODR-y, podobnie jak instytuty, generalnie uważają, że dla doradców o krótkim stażu pracy najodpowiedniejsze są dłuższe formy doskonalenia, a wśród nich kursy metodyczne. Dla kadry doradczej o dłuższym stażu pracy najodpowiedniejsze są przede wszystkim najkrótsze formy doskonalenia.
3. Instytuty i ODR-y uważają, że dla doradców o krótkim stażu pracy potrzebne są szkolenia ogólnie tematyczne, a dla doradców z dłuższym stażem pracy szkolenia specjalistyczne.

Wnioski:

1. Zarówno Instytuty jak i ODR-y generalnie preferują dłuższe formy doskonalenia dla doradców o krótkim stażu pracy, a krótsze dla kadry kierowniczej.
2. Dla doradców o krótkim stażu pracy należy organizować kursy metodyczne.
3. Przy planowaniu przez instytuty różnych form doskonalenia należy podać, dla której grupy doradców (stanowisk pracy) są one organizowane.

5. Pytanie:

Która z generalnych zasad finansowania doskonalenia kadr doradczych byłaby najkorzystniejsza?

Zasady finansowania doskonalenia ze środków MRIGŻ	wg Instytutów (17)	wg ODR (49)
	liczba odpowiedzi „Tak”*	
Instytuty otrzymują środki na doskonalenie i oferują bezpłatne szkolenie kadr ODR, ODR-y nie otrzymują dofinansowania na doskonalenie.	8	6
Instytuty nie otrzymują dofinansowania na doskonalenie. ODR-y otrzymują pełne dofinansowanie na doskonalenie i pokrywają 100% kosztów.	3	14
Instytuty i ODR-y otrzymują częściowe dofinansowanie na doskonalenie (mieszany system finansowania).	10	33

* Zaproponowano dwa warianty odpowiedzi: Tak lub Nie

Wyniki:

1. Spośród 21 odpowiedzi udzielonych przez instytuty tylko 3 razy wskazano na przekazanie całości środków finansowych na doskonalenie kadr doradczych do ODR. Większość odpowiedzi była za przekazaniem części środków do ODR i części do instytutów.
2. Opinia ODR jest w tej sprawie podobna. Spośród 53 odpowiedzi 33 były za rozdziałem środków finansowych do ODR i instytutów, 14 za przekazaniem środków wyłącznie ODR i 6 wyłącznie instytutom.

Wniosek:

Większość instytutów i ODR uważa, że środki na doskonalenie kadr doradczych powinny otrzymywać zarówno ODR jak i instytuty. Pozwoli to Ośrodkom na sfinansowanie najbardziej potrzebnych szkoleń dla kadry doradczej (niekoniecznie organizowanych przez instytuty resortu rolnictwa). Z kolei instytuty będą mogły środki te przeznaczyć na upowszechnienie wyników badań poprzez szkolenia. Generalnie wprowadzi to element konkurencyjności mogący przyczynić się do polepszenia jakości szkoleń.

6. Pytanie:

Jaki jest najlepszy termin otrzymania decyzji o przyznaniu środków na finansowanie doskonalenia kadr doradczych?

Termin	wg Instytutów (17)	wg ODR (49)
	liczba powtórzeń	
styczeń	9	39
luty	9	15
marzec	5	6
kwiecień	2	-
maj	-	-
czerwiec	1	-
lipiec	-	-
sierpień	-	-
wrzesień	-	2
październik	-	3
listopad	2	2
grudzień	4	14

Wyniki:

1. Instytuty jako najlepszy termin otrzymania decyzji o przyznaniu dotacji na doskonalenie doradców uznały miesiące styczeń i luty.
2. ODR-y jako najlepszy termin otrzymania decyzji o przyznaniu środków uznały grudzień poprzedniego roku lub styczeń i luty w roku prowadzenia doskonalenia kadr.

Wniosek:

Zarówno Instytuty jak i ODR-y powinny otrzymać decyzję o przyznaniu środków na doskonalenie kadr doradczych w grudniu ubiegłego roku, albo najpóźniej w styczniu lub lutym w roku realizacji doskonalenia

Podsumowanie

Przedstawione wyniki pozwalają na wysunięcie następujących wniosków ogólnych i kierunków działania w przyszłości zmierzających do opracowania systemowego doskonalenia kadr doradczych ODR.

1. Wyniki ankiety generalnie wskazały na dużą zbieżność odpowiedzi ze strony instytutów i ODR, na większość pytań. Wskazuje to na wzajemne zrozumienie potrzeb problematyki doskonalenia kadr ODR, co gwarantuje konstruktywną współpracę w przyszłości w zakresie doskonalenia kadr i konieczność wspólnego systemowego działania w tym zakresie.

2. Tematyka doskonalenia zgłoszona przez ODR jest bardzo obszerna, uwzględniająca przyszłe potrzeby związane z ekonomiką, marketingiem wielofunkcyjnym rozwojem obszarów wiejskich i dostosowaniem gospodarki żywnościowej do Unii Europejskiej.

Instytuty resortu rolnictwa mogą zrealizować potrzeby ODR szczególnie w zakresie technologii, ekologii i dostosowania, w zakresie swojego działania, do potrzeb wynikających z wejścia do Unii Europejskiej. Nie wyczerpuje to jednakże całości problematyki przystosowywania polskiego rolnictwa do warunków Unii Europejskiej. Dotyczy to zwłaszcza obszernej problematyki pozarolniczych funkcji wsi, rozwoju społeczności wiejskiej, integracji poziomej i pionowej w rolnictwie, rozwoju organizacji rolniczych. Część zgłoszonej tematyki powinna być realizowana przez inne instytucje i organizacje, takie jak uczelnie rolnicze, CDiEwR, FAPA, Izby Rolnicze i inne. Wskazanie jednostek realizujących poszczególne kierunki doskonalenia powinno być uwzględnione przy opracowaniu systemu doskonalenia kadr doradczych.

3. Zarówno instytuty jak i ODR generalnie preferują krótko trwające formy doskonalenia. Również wybór form doskonalenia dla doradców o różnym stażu pracy i zajmowanym stanowisku, wskazuje, że najwyżej oceniane są formy doskonalenia trwające 1-5 dni. Dłuższe formy doskonalenia wybierane są dla doradców z krótszym stażem pracy.

Organizatorzy doskonalenia powinni być zobowiązani do przygotowania zróżnicowanych programów dostosowanych do potrzeb uczestników doskonalenia.

4. Instytuty jak również ODR-y za najkorzystniejsze okresy doskonalenia uznały jesienny (październik, listopad) oraz późno zimowy (luty, marzec). Ponadto preferują miesiąc maj głównie dla tych form doskonalenia, w których podstawową rolę odgrywają zajęcia praktyczne (seminaria specjalistyczne, warsztaty tematyczne). Opracowując system doskonalenia kadr w należy zwrócić uwagę na terminy organizacji szkoleń.

5. Instytuty i ODR-y opiniując zasady finansowania doskonalenia kadr, opowiedziały się przede wszystkim za przekazywaniem środków na doskonalenie kadr doradczych zarówno do instytutów jak i ODR. Decyzje o przyznaniu środków na doskonalenie kadr doradczych powinny otrzymać albo w końcu ubiegłego roku, albo najpóźniej na początku roku, w którym będzie realizowane doskonalenie. Te zasady finansowania powinny być przestrzegane jako warunek możliwości systemowego doskonalenia kadr doradczych.

6. Wyniki i wnioski uzyskane z Opinii będą wykorzystywane przy opracowywaniu systemu doskonalenia kadr doradczych ODR.